

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ВПЛИВ СУЧАСНИХ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ
НА КУЛЬТУРУ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу, 212-м групи

Спеціальності: 012 Дошкільна освіта

Освітньо програми: Дошкільна освіта

Нікішенко Анна Миколаївна

Керівник: кандидат псих.наук, доцент

Лось Оксана Миколаївна

Рецензент: Хоруженко Т. А., в.о. директора

Антонівського ЗДО № 4 комбінованого типу

Херсонської міської ради

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади вивчення проблеми розвитку культури поведінки дітей дошкільного віку засобами мультиплікаційних фільмів	6
1.1. Феномен культури поведінки в психолого-педагогічній літературі.....	6
1.2. Особливості формування культури поведінки в дошкільному віці.....	11
1.3. Мультиплікаційні фільми як засіб виховання основ культури поведінки дошкільнят.....	17
РОЗДІЛ 2. Емпіричне дослідження впливу сучасних мультиплікаційних фільмів на культуру поведінки дітей дошкільного віку (на прикладі старших дошкільнят)	24
2.1. Організація та характеристика методик дослідження впливу сучасних мультиплікаційних фільмів на культуру поведінки старших дошкільнят.....	24
2.2. Оптимізація системи роботи з використання мультиплікаційних фільмів у процесі формування культури поведінки дошкільнят.....	29
2.3. Оцінка ефективності використання мультиплікаційних фільмів як засобу формування культури поведінки дошкільнят.....	42
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	58

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства проблема виховання культури поведінки у підростаючого покоління є однією з найважливіших. Це обумовлюється сукупністю багатьох чинників, серед яких можна виділити зміну соціокультурного контексту, вплив медіа та інтернету на формування цінностей, зміну ролі сім'ї та освітніх закладів в процесі виховання, а також загострення проблем міжособистісних відносин та емоційного клімату. Основи культури поведінки формуються ще в дошкільному віці, що визначає подальший гармонійний розвиток особистості та суспільства загалом.

Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту», вимоги до рівня розвитку культури поведінки дітей дошкільного віку визначаються базовим компонентом дошкільної освіти та реалізуються через державну базову програму розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі», комплексну програму виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» та програму розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Серед основних освітніх завдань цих програм є виховання культури поведінки, становлення основ моральних цінностей та активної життєвої позиції, а також розвиток базових якостей особистості, таких як людяність, розсудливість, справедливість, відповідальність, тощо.

В той же час, сучасна дошкільна освіта відзначається значними змінами у створенні розвивального середовища для дітей, впровадженням науково обґрунтованих засобів для їх повноцінного розвитку та оновленням форм і методів роботи з ними. При цьому серед таких засобів важливе місце відводиться мультиплікаційним фільмам, які вважаються ефективним засобом розвитку особистості дитини, адже практично всі діти люблять їх та дивляться щодня.

Проблема формування культури поведінки у дошкільнят широко представлена в педагогічній літературі. Зокрема, цю проблему активно вивчали В. Волкова [8], А. Желан [16], С. Колонтаєвська [20], С. Ладивір [26], Л. Островська [29], Т. Поніманська [30], С. Тітаренко [38], М. Федорова [39] та інші. Поряд із тим, вплив мультиплікаційних фільмів на формування культури поведінки дітей дошкільного віку вивчали Г. Бережняк [2], Ю. Гаврилюк [10], Н. Гавриш [11], С. Гарбар [13], В. Кушнір [25], тощо. В той же час, проблема формування культури поведінки у дошкільнят залишається вкрай актуальною й досі, оскільки суспільство постійно змінюється, а разом із ним змінюються й вимоги до особистості. Сучасні діти стикаються з унікальними викликами, такими як швидкий розвиток технологій, глобалізація та культурні розбіжності. Ці фактори значно впливають на їхній розвиток і формування особистості. У зв'язку з цим важливо надавати особливу увагу вихованню підростаючого покоління, спрямованому на розуміння і внутрішнє усвідомлення моральних та культурних норм.

Мета дослідження: визначити вплив сучасних мультиплікаційних фільмів на формування культури поведінки дітей дошкільного віку.

Об'єкт дослідження: культура поведінки дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: вплив сучасних мультиплікаційних фільмів на формування культури поведінки дітей дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення культури поведінки дітей дошкільного віку.
2. Визначити особливості формування культури поведінки в дошкільному віці.
3. Дослідити роль мультиплікаційних фільмів як засобу виховання культури поведінки.
4. Здійснити оцінку рівня сформованості культури поведінки старших дошкільнят.

5. Розробити та впровадити систему роботи з використання мультиплікаційних фільмів у процесі формування культури поведінки у дошкільнят.

6. Оцінити ефективність використання мультиплікаційних фільмів у формуванні культури поведінки дошкільнят.

Гіпотеза дослідження: сучасні мультиплікаційні фільми позитивно впливають на формування культури поведінки дітей дошкільного віку за наступних умов:

- створення психологічно емоційної атмосфери, яка сприяє відкритому сприйняттю матеріалу;
- встановлення зв'язку між подіями у мультфільмі та особистим досвідом дітей;
- детальний аналіз сюжету мультфільму та його обговорення з дітьми;
- інтеграція перегляду мультфільму з ігровою діяльністю;
- створення творчого середовища, яке сприяє активному і творчому сприйняттю навчального матеріалу.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз, синтез та порівняння, узагальнення та систематизація наукової літератури з проблеми дослідження;
- емпіричні: педагогічний експеримент; анкетування, бесіди, тестування;
- методи математичної статистики для обробки результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів. Запропонована система роботи з використання мультиплікаційних фільмів може бути застосованою в практиці дошкільної освіти для формування культури поведінки дітей.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ

1.1. Феномен культури поведінки в психолого-педагогічній літературі

Загальна культура людини нерозривно пов'язана з культурою її поведінки. Культура поведінки охоплює всі аспекти повсякденної активності людини: способи праці, взаємодія з оточуючими, естетичне вираження і моральні норми цих взаємин. Вона включає етикет, побутові звичаї, мовні навички, міміку та жести, які характеризують зовнішній прояв людини в суспільстві. Культура поведінки відображається у тому, наскільки глибоко і повно людина внутрішньо засвоїла моральні норми. Вона відображає, наскільки ці норми стали не лише зовнішніми правилами, але і внутрішнім багатством, що злилося з совістю і обов'язком. Справжня культурність і вихованість проявляються у єдності внутрішніх моральних якостей людини і їхнього адекватного вияву у повсякденному житті [8].

Феномен культури поведінки є однією з важливих складових у формуванні особистості. Цей термін об'єднує аспекти поведінки, що визначають морально-етичні норми, соціальні правила та культурні традиції, які регулюють взаємодію між людьми. Розглянемо кілька ключових аспектів, які висвітлюються в роботах науковців стосовно зазначеного феномену.

Є. Біленький та його колеги вважають, що культура поведінки базується на принципах функціонування міжособистісних взаємин. Як результат, вони визначають культуру поведінки як сукупність духовних цінностей, правил та норм, що регулюють взаємовідносини між людьми. Ці норми і правила допомагають полегшити інтеграцію людини

в суспільство, роблячи процес спілкування з оточуючими приємним і комфортним [3].

О. Гук, слідом за іншими дослідниками (С. Анісімовим, Л. Волченко, А. Гусейновим та ін.), зазначає, що феномен культури поведінки полягає в обґрунтуванні норм поведінки з точки зору інтересів суспільства для їх впровадження у свідомість індивідів. Тому поняття «культура поведінки» можна трактувати як у широкому, так і у вузькому сенсі. У широкому розумінні воно охоплює всі аспекти внутрішньої та зовнішньої культури людини, включаючи етикет, побутову культуру, естетичні засоби виразності, такі як міміка, пантоміміка, вирази обличчя та рухи тіла. У вузькому розумінні це сукупність форм повсякденної поведінки, що виражають моральні та естетичні норми. О. Гук пов'язує культуру поведінки з манерами, які регулюються етикетом, виділяючи такі аспекти культурної поведінки, як моральний та позаморальний. До позаморального аспекту належить так звана «звична поведінка», де мотив і дія настільки зливаються, що мотивація стає інтуїтивною і виявляється лише в екстремальних ситуаціях. Моральний аспект культури поведінки передбачає здатність людини виявляти свої почуття соціально прийнятними способами, тобто дотримуватися моральних норм та цінностей. У широкому розумінні моральна поведінка узгоджується з вимогами моралі, а у вузькому – це поведінка, що ґрунтується на усвідомленому виборі і має на меті активне утвердження певних моральних цінностей. Отже, за О. Гуком, моральна поведінка є складовою загальної культури поведінки, і здатність особистості дотримуватися моральних норм вказує на високий рівень її культури поведінки [15].

Низкою дослідників процес становлення культури поведінки пов'язується з соціалізацією особистості. Вони впевнені, що соціалізація є ключовим механізмом, через який індивід засвоює соціальні норми, цінності та правила, що регулюють поведінку в суспільстві.

Так, наприклад, В. Роменець та І. Маноха розуміють культуру поведінки як культуру емоційної стриманості особистості. На їхню думку, спочатку емоції охоплюють усі аспекти життєдіяльності людини і значно впливають на її поведінку. Проте з розвитком культури поведінки особистість починає усвідомлювати необхідність стримувати емоційну генералізацію, тобто уникати наївного та відвертого розкриття свого внутрішнього світу перед оточенням. Це призводить до того, що емоційний стан, який спочатку був генералізованим рухом, стає більш зосередженим, специфічним та контрольованим волею [32]. В свою чергу, Н. Корнєв та А. Коваленко стверджують, що вища форма культури поведінки полягає не в детальному регламентуванні поведінки нормами і правилами, а в тому, що людина самостійно приймає рішення, діє за внутрішнім переконанням і несе особисту відповідальність за свої вчинки [24], а Л. Орбан-Лембрик стверджує, що культура поведінки – це сукупність соціально значущих якостей особистості та її щоденних вчинків у суспільстві, які базуються на нормах моралі, етики, естетики та загальної культури [28]. З їхньої точки зору, культура поведінки розглядається як процес прогресуючого формування особистості, що перебуває в постійному русі та динаміці. Вона розвивається, змінюється та трансформується в результаті певних вчинків, що відбуваються протягом життя людини. Тобто, дитина народжується і в процесі її зростання та розвитку формується відповідна поведінка, яка складає манеру та стиль культури поведінки. Цей стиль постійно вдосконалюється та змінюється з кожним таким вчинковим актом. При цьому під вчинком мається на увазі «... елементарна соціально значуща «одиниця» поведінки, мета якої – встановлення відповідності між соціальною ситуацією і соціальною потребою (потребами) суб'єкта» [28, с. 27].

М. Федорова підкреслює важливість зв'язку культури поведінки з функціонуванням загальної культури, що включає у себе оволодіння

та усвідомлення людиною культурних цінностей. З цієї причини дослідниця підкреслює необхідність розглядати цінності світової культури як основний фундамент і засіб формування культури поведінки молоді. Концепцію «культура поведінки» вона рекомендує аналізувати з огляду на її рівень гуманізації та відповідність загальнолюдським цінностям і нормам [39].

А. Гусейнов, О. Дробницький та І. Кон підходять до розгляду поняття культури поведінки з етичної перспективи. Вони стверджують, що будь-які вчинки людини слід аналізувати в контексті діалектики добра і зла. Оцінка її моральної поведінки здійснюється за принципом «максимум добра і мінімум зла», а критерієм її розвитку є якісна характеристика моральних цінностей. Загалом, їхні погляди можна узагальнити до трактування культури поведінки як сукупності повсякденних дій і вчинків [26].

Культура поведінки людини визначається тим, як вона поводить себе в суспільстві та взаємодіє з іншими. Щоб відповідно діяти в різних ситуаціях, необхідно знати норми й правила, а також мати високі моральні якості. Це є суспільним критерієм для оцінки поведінки людини в різних обставинах [6].

Виховання культури поведінки є важливим і значущим аспектом морального виховання, що відповідає ключовим потребам сучасного суспільства. Адже від цього залежить розвиток майбутніх поколінь. Як наслідок, виховання культури поведінки є актуальною педагогічною, соціальною та психологічною проблемою всіх часів [30].

В. Сухомлинським зазначається, що фундаментом морального виховання є формування в дитині таких якостей, як гуманізм, доброзичливість і любов до інших. Існують певні моральні критерії, за якими можна оцінити поведінку та дії людини в суспільстві, зокрема порядність, повага до людської гідності, толерантність, ненависть, жорстокість та насильство. В. Сухомлинський підкреслює, що розвиток

у дитині найкращих моральних якостей і почуттів є найважливішим завданням виховання. Процес морального виховання також включає передачу найціннішого досвіду з покоління в покоління, таких як традиції, звичаї, знання у сфері моралі та етики [37].

Важливою передумовою морального виховання, за думкою В. Сухомлинського, є оволодіння особистістю моральними знаннями та навичками. При цьому моральне виховання тісно пов'язане з розумовим вихованням дитини, і тому є ефективним лише в системному підході. В. Сухомлинським наголошується, що розумове виховання завжди було і залишається однією з ключових складових навчально-виховного процесу. Основним його посланням є те, що кожна людина повинна залишити після себе спадщину у вигляді вихованих дітей, добрих вчинків та людяності у ставленні до інших. Повага до людини, її цінностей і значущості є пріоритетним напрямом у формуванні культури поведінки в усі часи. Це завжди було і залишається важливим і фундаментальним, адже головною цінністю є людина [5; 22].

Проаналізувавши різноманітні педагогічні джерела, К. Гордієнко дійшов висновку, що виховання культури поведінки та взаємин у дітей і молоді повинно базуватися на таких принципах, як повага, людяність та ціннісне ставлення до інших. В основі культурної поведінки людини повинен лежати синтез суб'єктивного й об'єктивного, що передбачає гармонійне поєднання особистих переконань з загальноприйнятими соціальними нормами. Цей підхід сприятиме не лише формуванню моральних якостей, а й розвитку здатності до емпатії, саморегуляції та відповідальності за свої вчинки [14].

Одним із ключових завдань у процесі становлення культури поведінки особистості є досягнення гармонії між свідомістю та діями. Справді вихованою людиною можна вважати лише тоді, коли вона не тільки прийняла вимоги, які до неї висуваються, але й має внутрішню потребу діяти згідно з ними, не уявляючи собі іншої поведінки.

Отже, процес виховання має включати розвиток позитивної поведінки та формування стійких звичок. Звички при цьому розглядаються як усталені навички організації своєї діяльності та спілкування, які закріпилися в поведінці та стали частиною характеру людини. Це завдання може бути виконане лише через конкретну діяльність, яка в певних умовах сприяє формуванню вмінь, навичок, звичок, рис характеру та моделей поведінки. Важливо, щоб діяльність була організована таким чином, щоб сам об'єкт виховання виступав її суб'єктом. Чим активніше індивід залучений до діяльності, тим більший вплив ця діяльність має на його розвиток [4; 9].

Отже, аналіз поняття «культура поведінки» підкреслює, що людська поведінка є нерозривною частиною культурного контексту і включає освоєння індивідом цінностей, що діють у цьому контексті. Цінності культури виступають як основа і засіб формування поведінкових норм особистості. Культура поведінки оцінюється через її гуманізацію та відповідність загальнолюдським цінностям і нормам. Вона також пов'язана з розвитком емоційної саморегуляції і розглядається як культура емоційної стриманості, де внутрішня мотивація до діяльності виступає психологічною основою. На всіх рівнях своєї діяльності людина керується нормами і правилами, тому соціалізація в суспільстві неможлива без досягнення достатнього рівня культури поведінки.

1.2. Особливості формування культури поведінки в дошкільному віці

У дошкільному віці відбувається значний розвиток психічних процесів та внутрішньої регуляції поведінки, що визначають особливий період у розвитку дитини. У цей час дитина починає діяти за загальними поняттями у взаємодії з дорослими та однолітками, проявляє активний інтерес до взаємин з іншими людьми. Важливим етапом є ознайомлення

з нормами спілкування, що сприяє формуванню індивідуальної культури поведінки у дитини [38].

Згідно з думкою М. Федоровою, культура поведінки представляє собою методи самоорганізації діяльності дітей відповідно до морально-етичних стандартів суспільства. Етична поведінка оцінюється в контексті соціальних очікувань близьких, старших та однолітків, що дозволяє зробити висновок про рівень культурної поведінки дошкільників. Процес виховання культури поведінки дитини розглядається як активне засвоєння нею норм і правил соціальної поведінки, накопичення практичного досвіду міжособистісних взаємин та емоційних переживань [40].

Більшість педагогів вважають, що культура поведінки дітей дошкільного віку включає дотримання гігієнічних норм, адекватне поводження в різних життєвих ситуаціях та позитивні міжособистісні взаємини під час різних видів діяльності. Важливими є також наявність конкретних елементів моральної свідомості і моральних почуттів, які формуються в процесі ознайомлення дітей з навколишнім світом. Крім того, важливим аспектом є розвиток трудових навичок серед дошкільнят [42].

Розвиток культури поведінки у дітей дошкільного віку ґрунтується на освоєнні моральних знань та досвіду, а також емоційному переживанні моральних відносин. Важливість цих аспектів у перших роках життя дитини суттєво впливає на її подальший розвиток. Рушійними силами психічного розвитку дошкільника є внутрішні суперечності, що виникають з нових потреб, таких як бажання до спілкування, що сприяє освоєнню соціального досвіду; потреба у зовнішніх враженнях, що розвиває пізнавальні здібності; та потреба у руховій активності, що сприяє набуттю широкого спектру практичних навичок і вмінь. Розвиток ключових соціальних потреб у дошкільному віці

відзначається тим, що кожна з цих потреб набуває важливого значення для самої дитини [34].

У внутрішньому світі дитини дошкільного віку настають ключові моменти, які визначатимуть її подальший розвиток. Особливо важливим є початок творчої діяльності, що проявляється у здатності перетворювати навколишню дійсність та створювати нове. В цей період у дитини народжується внутрішнє, особисте життя, спочатку у сфері пізнання, а потім у емоційно-мотиваційній сфері. Пізнавальні процеси відзначаються синтезом зовнішніх і внутрішніх дій, які об'єднуються у єдину інтелектуальну активність. У дошкільників формуються розумові дії і операції, спрямовані на вирішення пізнавальних та особистих завдань. Під час виховання вони оволодівають необхідними нормами, формами і правилами культури поведінки. Усвідомлені ними норми та правила поступово стають основою для регулювання їхньої поведінки, перетворюючи їх дії на свідомі та морально орієнтовані вчинки. Цей процес свідчить про розвиток довільної моральної саморегуляції [33].

У дошкільному віці діти вже формують перші уявлення про моральні норми поведінки та відповідні моральні переживання. Однак саме усвідомлення цих понять не співпадає ні з моментом їх зародження, ні з їхнім функціонуванням. Аналіз дійсності за допомогою понять відбувається значно раніше, ніж саме усвідомлення цих понять. Неусвідомленість понять у дітей обумовлена їхньою природою, і усвідомлені поняття діють зовні, в атмосфері соціальної думки, що оточує дитину, і засвоюються нею у готовому вигляді, якщо не виникають антагоністичні тенденції її власного мислення. Процес засвоєння дітьми морально-етичних норм і вимог суспільства відбувається через їхнє спілкування з дорослими та однолітками під час різних видів діяльності. Взаємні співпереживання, загальний духовний і емоційний настрій у сім'ї сприяють формуванню у дитини альтруїстичних почуттів, таких як

самопожертва, співчуття і переживання. Ці почуття виникають, коли дорослі, що оточують дитину, виявляють ці позитивні якості [31].

У дошкільнят відбувається формування рівня буденної моральності через участь у соціальній взаємодії. Дитина засвоює знання про моральні норми і вимоги, які перетворюються на мотиви для її поведінки і включають усвідомлення системи моральних цінностей. Ці цінності є основою моральної сфери особистості дошкільника, що об'єднує адекватні моральні уявлення в її свідомості. У той же час, дітям важко вибирати між особисто значущими і суспільно важливими мотивами. Тож, для забезпечення узгодженості між знанням моральних норм і їх втіленням у поведінці дитини, необхідно перетворити норми на внутрішні мотиви, що спонукають до соціально прийнятої поведінки. Це означає, що зовнішні норми повинні бути зв'язані в уявленні дошкільника з його моральними потребами, інтересами, переконаннями, мотивами, ідеалами і самооцінкою [29].

Здатність до моральних суджень формується в дошкільнят на основі участі у соціальній взаємодії. Діти засвоюють моральні норми і вимоги, що стають мотивами їхньої поведінки і відображають систему моральних цінностей. Проте, важливо враховувати, що протягом тривалого часу дітям складно розрізняти особисто значущі мотиви від суспільно важливих [31].

Аналіз літератури показує, що питання про природу моральних суджень дітей різних вікових груп є недостатньо вивченим. Значну увагу зазначеній проблемі приділили Дж. Селлі та Г. Компере. Перший відзначає, що моральні судження дітей мають емоційне забарвлення і вимагають чіткості у сприйнятті, щоб дитина могла розрізняти добро і зло [39]. Другий вважає, що моральні судження виникають у дітей приблизно в кінці другого року життя і пов'язані зі страхом перед авторитетом батьків [26]. Дослідження моральних суджень також проводили Ж. Піаже та Р. Джонсон, які зосередили свою увагу на дітях віком

від 5 до 12 років і виявили еволюцію їхніх моральних уявлень від реалізму до релятивізму [40].

I. Огієнко підкреслює необхідність інтегрованого підходу до виховання культури поведінки особистості, що включає спільні зусилля родини, церкви, школи та позашкільних установ. Згідно з його поглядами, основна відповідальність за формування поведінкових звичок лежить на сім'ї. Діти відтворюють приклади батьків у своїх вчинках, що сприяє утворенню поваги до родинних традицій та моральних норм. Цей процес дозволяє зберегти та передати цінності національної культури, що має важливе значення для подальшого виховання. Огієнко підкреслює, що: «... кожен громадянин має бути вихованим на основі національних культурних традицій, оскільки вони забезпечують найбільші культурні цінності» [27, с. 15]. Поряд з тим, В. Волкова і О. Буракова визначають, що ключовим чинником у формуванні культури поведінки у дошкільнят є типи взаємодій з дорослими, в яких вони можуть брати активну участь і бути повноцінним учасником. Але при цьому дослідниці наголошують, що на практиці дорослі в більшості не використовують індивідуальний підхід до дітей і зловживають застосуванням словесних методів виховання. Ці фактори призводять до того, що моральні вимоги залишаються на рівні знаного, тому не вистачає їхнього активного впливу на поведінку дітей [8].

В той же час, Т. Федорченко зазначає, що для вивчення особливостей формування культури поведінки дітей старшого дошкільного віку важливо мати чітке уявлення про типові причини, які значно знижують її ефективність. Дослідниця підкреслює, що існує взаємозв'язок між поведінкою та станом психічного і фізичного розвитку. В процесі своєї роботи вона ідентифікувала найбільш типові причини негативних проявів у поведінці дітей, які впливають на їхню культуру поведінки:

– пустотливість: діти отримують емоційне задоволення від пустотливих дій, оскільки вони приносять позитивні емоції, що дозволяє їм почуватися більш комфортно;

– примхливість: може виникати з невдоволеності своїми потребами або як спосіб досягнення поставленої мети; також діти використовують примхливість для самозахисту;

– кривляння: це пасивна реакція на незадоволеність, коли дітей не влаштовують умови існування;

– ябедництво: діти розповідають дорослим про свої негаразди в спільній діяльності з іншими, часто мотивуючись потребою в самозахисті;

– манірність: це наслідування дорослих у манері поведінки, що може впливати на зниження примхливості, кривляння і ябедництва;

– впертість: діти стійко дотримуються своїх рішень, не завжди обґрунтованих, що може виникати як реакція на суворі вимоги;

– негативізм: реакція на пропозиції дорослих, яка часто виникає зі зневаги до суспільних норм;

– дратівливість: активна спрямованість на захист своїх прав;

– хвалькуватість: перебільшення власних досягнень;

– лінощі: небажання докладати зусиль для виконання певних видів діяльності, особливо якщо вона нецікава для дитини;

– недбалість: характеризується необов'язковістю, відсутністю уваги до предметів, речей або потреб інших людей.

Ці аспекти свідчать, на думку Т. Федорченко, про складний характер формування культури поведінки у дітей старшого дошкільного віку, де взаємодія різних факторів, включаючи психічний і фізичний розвиток, впливає на їхні дії та сприйняття навколишнього світу. Педагогам і батькам важливо враховувати ці аспекти при розвитку дитини, спрямовуючи їхні зусилля на підтримку та формування

позитивних аспектів культури поведінки. Поряд з тим, дослідниця зазначає, що негативні прояви в поведінці дітей є різноманітними і змінними. Вони не є статичними і можуть змінюватися зі зростанням дитини: деякі можуть посилюватися, інші зникати, а нові можуть з'являтися на їхнє місце. Також змінюються етіологічні чинники, які лежать в основі цих відхилень. Тому для розуміння відхилень в поведінці кожної дитини важливо розглядати їх у контексті її попереднього онтогенетичного розвитку, враховуючи загальні соціокультурні умови, в яких цей розвиток відбувався [42].

Отже, дошкільний вік є ключовим періодом для формування моральних уявлень і оцінок у дітей. Цей період відзначається активною соціальною інтеракцією і емоційним сприйняттям, що сприяє розвитку моральних суджень. У цей час діти формують первинне розуміння моральної поведінки та її просоціальних наслідків. Вони збагачують свій досвід через спостереження за різноманітними ситуаціями і взаємодію з партнерами. Розвиток моральних уявлень відбувається через накопичення досвіду в моральних ситуаціях, де дитина вивчає нові форми поведінки та відповідності соціальним і моральним стандартам. Основу цього процесу становить внутрішній план дій дитини, який визначає її моральний розвиток.

1.3. Мультиплікаційні фільми як засіб виховання основ культури поведінки дошкільнят

Вимоги до розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку в Україні визначаються через впровадження різних програм, таких як державна базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», комплексна програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» і програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Зокрема, базова програма «Я у Світі» визначає такі

основні виховні завдання як підтримка культури дитячих бажань, формування системи основних цінностей, сприяння позитивному ставленню до природи, фізичної культури, мистецтва та міжособистісних відносин. Важливою частиною цих програм є також виховання культури поведінки, введення дітей у світову та національну культуру через мистецтво, а також розвиток основ моралі та активної життєвої позиції. Також акцентується увага на формуванні ключових особистісних якостей, таких як самостійність, працьовитість, людяність, справедливість, відповідальність, тощо [19].

Аналізуючи законодавство, що стосується дитинства та дошкільної освіти, А. Желан визначила, що головним завданням держави залишається виховання самостійної особистості. У майбутньому ключовим для неї є вміння існувати у суспільстві, дотримуватися морально-етичних норм, вміння ефективно спілкуватися та проявляти культурність. Отже, головна мета дошкільної освіти в Україні полягає в створенні сприятливих умов для особистісного розвитку дітей, забезпеченні їх збалансованого розвитку та усвідомлення основних тенденцій самореалізації, саморозвитку та самозбереження. Важливими аспектами є формування життєвої компетентності, ціннісного ставлення до природи, культури, інших людей і самої себе. На ранніх етапах життя важливе становлення духовності через розвиток міжособистісного спілкування, моральної, громадянської, художньо-естетичної, сімейно-побутової, правової, інтелектуальної, екологічної та релігійної культур [16].

Серед основних засобів формування культури поведінки в дошкільнят важливе місце посідають:

– приклад дорослих: дорослі виступають у якості моделей для наслідування, демонструють дітям правильні форми поведінки, що допомагає малюкам засвоювати соціальні норми;

– спілкування та інтеракція: важливий аспект формування культури поведінки – це можливість дітей брати участь у взаємодії з іншими однолітками та дорослими (це розвиває навички спілкування, вчить емпатії та взаєморозумінню);

– ігри: участь в ігровій діяльності дозволяє дітям експериментувати з різними ролями і ситуаціями, відтворюючи реальні життєві ситуації і вчать адаптуватися до них;

– навчання через приклад: організація спеціальних заходів, тематичних занять, під час яких діти отримують знання про соціальні норми, правила поведінки у різних ситуаціях;

– правила і обмеження: встановлення чітких правил і обмежень, які сприяють структуризації їхнього повсякденного життя і вчать дотримуватися соціальних норм;

– інтеграція знань із культурних аспектів: ознайомлення з культурними традиціями, звичаями, мистецтвом, мовою свого та інших народів допомагає розширити розуміння дітей про культурну різноманітність та виховує толерантність [1; 7; 18; 20; 41].

Ці засоби спільно сприяють формуванню культури поведінки у дошкільнят, допомагаючи їм стати повноправними учасниками суспільства з розвиненими соціальними навичками. Проте, в рамках даної роботи ми хочемо приділити особливу увагу такому засобу формування культури поведінки у дошкільнят, як мультиплікаційні фільми.

Мультиплікація (мультфільм, мультиплікаційне кіно, анімаційний фільм,) є жанром кіномистецтва, створеним шляхом запису послідовних етапів руху малюнків (графічна чи малюнкова мультиплікація) або тривимірних об'єктів (об'ємна чи лялькова мультиплікація) [23].

Життя сучасної дитини важко уявити без мультфільмів, які є одними з найулюбленіших та найпоширеніших елементів її оточення. Вони мають такий сильний вплив на свідомість дітей, що в багатьох випадках можуть конкурувати навіть з батьками та іншими

важливими виховними чинниками [11]. Мультфільми стали одним з головних джерел інформації для дітей, передаючи їм уявлення про світ, стосунки між людьми та норми поведінки. Вони часто стають темою для обговорення в колі однолітків, основою для сюжетів ігор і засобом залучення дитини до культури [35]. Нарешті, мультиплікаційні фільми для дітей є реальністю, яку вони легко сприймають як дійсну [17].

В. Кушнір, Р. Сопівник та І. Пижик вважають мультиплікаційні фільми дієвим засобом морального виховання, оскільки вони надають дітям можливість вчитися через візуальні історії, що є цікавими та доступними для їхнього розуміння. Мультфільми здатні показувати різноманітні життєві ситуації, у яких герої зіштовхуються з моральними дилемами, приймають рішення і несуть за них відповідальність. Таким чином, діти можуть засвоювати важливі етичні принципи та цінності, спостерігаючи за поведінкою улюблених персонажів і наслідками їхніх дій. Це робить мультфільми ефективним інструментом у формуванні моральної свідомості та вихованні позитивних якостей у молодого покоління [25].

С. Колонтаєвська впевнена, що персонажі мультфільмів показують дітям різні способи взаємодії з оточуючим світом, формуючи їхні первинні уявлення про добро і зло, а також про позитивну та негативну поведінку. Порівнюючи себе з улюбленими героями, діти можуть навчитися позитивно сприймати себе, долати страхи та труднощі, а також ставитися до інших з повагою. Події в мультфільмах сприяють підвищенню обізнаності, розвитку мислення та уяви, а також формуванню світогляду дитини. Узагальнюючи свою думку, С. Колонтаєвська зазначає, що вплив мультфільмів на культуру поведінки дошкільнят забезпечується завдяки кільком принципам: інформаційному, що підвищує обізнаність дітей про навколишнє середовище та формує уявлення про моральні аспекти; ідентифікації, що передбачає засвоєння

соціальних цінностей через порівняння себе з персонажами; імітації, що полягає у наслідуванні поведінкових моделей героїв [21].

Ю. Гаврилюк зазначає, що мультфільми є дієвим інструментом для морального виховання дошкільнят, зокрема у формуванні їхніх культурних норм поведінки. Вони компенсують брак досвіду та знань у дітей завдяки залученню їхньої уваги під час перегляду, що сприяє розвитку емоційної та моральної сфери. У багатьох мультфільмах центральною темою є конфлікт між «добром» і «злом». На прикладі народних казок та казок з усього світу мультфільми часто демонструють наслідки недотримання моральних принципів та прояви негативних якостей. Хоча поняття, такі як «добро» і «зло», «щедрість» і «скупість», «справедливість» і «несправедливість», «чесність» і «підлість», можуть бути складними для сприйняття дошкільнят, мультфільми представляють їх у доступній, наочній формі. Сюжетні лінії мультфільмів підкреслюють моральні аспекти, що стають своєрідним орієнтиром для дітей у їхньому житті. Порівнюючи себе з улюбленими персонажами, діти вчаться наслідувати їхні моральні якості та поведінку [10].

Т. Журавель, Т. Лях та О. Нікітіна визначають кілька переваг використання мультиплікації у роботі з дітьми:

- демонстрація реальних життєвих історій, у які глядач може повірити;
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків між поведінкою героїв та відповідними ситуаціями;
- усвідомлення необхідної інформації цільовою аудиторією під час обговорення мультфільму згідно з методичними рекомендаціями [17].

С. Гарбар вказує, що для максимально ефективного використання мультиплікації у роботі з дошкільнятами необхідні певні організаційно-педагогічні умови:

- дотримання чіткої методичної основи при організації перегляду мультфільмів;

- правильний та зважений вибір анімаційних творів, які привертають увагу до досліджуваних проблем;

- активне, вдумливе обговорення аспектів сюжету з дітьми під час і після перегляду [13].

Н. Слюсаренко та Н. Мороз виділяють кілька важливих критеріїв для відбору мультфільмів, які сприятимуть ефективному навчання та виховання дітей. Серед них:

- мовленнєвий потенціал: мультфільми повинні сприяти розвитку мовлення дітей, збагачуючи їх словниковий запас та допомагаючи освоювати нові мовні конструкції;

- динаміка та розвиток сюжету: сюжет мультфільмів повинен бути зрозумілим і цікавим, мати логічний розвиток подій, що сприяє залученню уваги та підтримці інтересу дітей;

- яскравість та оригінальність зображення персонажів: візуальні елементи мультфільмів мають бути привабливими, барвистими та запам'ятовуватися, що допомагає краще сприймати інформацію;

- відповідність структури мультфільму віковим можливостям сприймання й розуміння: мультфільми повинні відповідати віковим особливостям дітей, враховувати їхній досвід та пережиті події, аби поглиблювати знання та розвивати уяву.

Використання цих критеріїв забезпечує ефективність мультфільмів як інструменту навчання та виховання, сприяє гармонійному розвитку дитини [35].

Для ефективного застосування мультиплікації в роботі з дітьми, спрямованій на формування в них культури поведінки, на думку Г. Бережняк, слід дотримуватися наступних етапів:

- підготовчий етап: включає визначення мети, чітке формулювання змісту заняття та вибір методів відповідно до особливостей цільової групи;

- етап знайомства: сприяє створенню доброзичливої атмосфери для вільної комунікації;
- етап підготовки до перегляду мультфільму: активізує учасників шляхом залучення їх до дискусії щодо проблеми;
- етап активної роботи з мультфільмом: передбачає перегляд по частинах або повністю, після чого відбувається обговорення сюжету та встановлення причинно-наслідкових зв'язків;
- етап оцінювання проведеної роботи: включає методи оцінки ефективності та контролю рівня засвоєної інформації [2].

Враховуючи вікові особливості цільової групи, рекомендована тривалість одного заняття не має перевищувати 30-35 хвилин. Вибір та виконання оптимального набору вправ, які тематично пов'язані з мультфільмом та логічно доповнюють його, сприятиме, в свою чергу, досягненню основної мети кожного конкретного заняття та роботи над формуванням культури поведінки дошкільнят в цілому [17].

Таким чином, мультиплікаційні фільми є важливим інструментом для формування культури поведінки у дітей дошкільного віку. Вони сприяють формуванню культури поведінки, навчаючи моральним цінностям та етичним принципам через візуальні історії, які є доступними та цікавими для їхнього розуміння. Мультфільми допомагають дітям усвідомлювати різноманітні моральні дилеми, спостерігаючи за діями улюблених персонажів та їхніми наслідками. Поряд з тим, ефективне використання мультиплікаційних фільмів у педагогічній практиці вимагає чіткої методичної основи та уважного вибору контенту.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ НА КУЛЬТУРУ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (НА ПРАКЛАДІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНЯТ)

2.1. Організація та характеристика методик дослідження впливу сучасних мультиплікаційних фільмів на культуру поведінки старих дошкільнят

Дослідження проводилося на базі ЗДО №85 Херсонської міської ради в березні – травні 2024 року. До участі в дослідженні було залучено дітей старшої групи «Сонечки» (експериментальна група) і дітей старшої групи «Капітошки» (контрольна група). Також було опитано вихователів зазначених груп ЗДО (2 працівників).

В групі «Сонечки» виховуються 15 дітей (з них – 9 дівчаток та 7 хлопчиків) 6-7 років. Всі діти є вихідцями з повних сімей з низьким (3 дітей), середнім (8 дітей) та високим (4 дітей) матеріальним статком. Згідно з характеристикою, даною вихователем, діти є досить вихованими, але не дуже активними і старанними. Батьки дітей загалом займаються їх вихованням, але мало цікавляться їхніми навчальними успіхами та досягненнями.

Кількість дітей групи «Капітошки» становить 20 осіб (з них 10 дівчаток та 10 хлопчиків). Вік учнів – 6-7 років. Діти цієї групи здебільшого характеризуються вихователем як старанні, активні, люблячі грати. Батьки дітей у переважній більшості беруть активну участь у їхньому вихованні. В групі присутні 2 дитини з неблагополучних сімей з низьким матеріальним статком. Всі інші діти є вихованцями благополучних сімей із середнім (16 дітей) та високим (2 дітей) матеріальним статком.

Реалізація дослідження здійснювалася в три етапи.

На **констатувальному етапі дослідження** здійснювалося дослідження культури поведінки дітей.

Перед проведенням констатувального етапу дослідження, наслідуючи підходу С. В. Гарбар [12], ми виділили такі компоненти культури поведінки дітей:

1. Когнітивний компонент. Включає розвиток уявлень про норми поведінки.

2. Мотиваційно-ціннісний компонент. Включає наявність у дитини ціннісних орієнтацій, які відповідають вищим потребам особистості та соціуму. Це розвиток таких мотивів поведінки, як прагнення діяти відповідно до норм суспільства, встановлювати та підтримувати позитивні взаємини.

3. Праксичний компонент. Охоплює формування довільності поведінки, розвиток саморегуляції, формування навичок та звичок культурної поведінки, уміння висловлювати негативні емоції соціально прийнятними засобами та відсутність деструктивної поведінки.

Для виявлення сформованості культури поведінки дітей було застосовано такі методи наукового дослідження, як бесіда, тестування та спостереження.

В рамках дослідження *когнітивного компоненту культури поведінки* дошкільнят було запроваджено:

- індивідуальні бесіди з дітьми «Культура поведінки»;
- завдання «Доповни фразу ввічливим словом».

Індивідуальні структуровані бесіди з дітьми на тему «Культура поведінки» було спрямовано на оцінку їх знань про культурну поведінку. Інструкція для дитини: «Будь ласка, дай відповіді на запитання». Перелік запитань, що було використано в рамках бесід, подано в ДОДАТКУ А. Кожна з відповідей оцінювалася за наступною шкалою: 0 балів – відсутня відповідь або неправильне пояснення; 1 бал – частково правильна відповідь; 2 бали – повна відповідь. Після підсумовування

балів, отриманих дітьми за всіма запитаннями, визначався рівень виконання завдання. При цьому враховувалося, що: 0-7 балів – низький рівень; 8-15 балів – середній рівень; 16-20 балів – високий рівень.

Завдання «Доповни фразу ввічливим словом» мало на меті оцінити знання дитини щодо змісту ввічливого спілкування та використання ввічливих слів у повсякденному житті. Експериментатор зачитував речення, зупиняючись на місці пропущеного ввічливого слова. Діти повинні були вставити правильне ввічливе слово в речення. Інструкція для дитини: «Зараз ми будемо грати в гру. Я буду казати тобі речення, а ти повинен/повинна доповнити його ввічливим словом». Речення для доповнення подані в ДОДАТКУ Б. Кожна з відповідей оцінювалася за наступною шкалою: 0 балів – відсутня або неправильна відповідь; 1 бал – коротка відповідь; 2 бали – повна відповідь. Після підсумовування балів, отриманих дітьми за всіма запитаннями, визначався рівень виконання завдання. При цьому враховувалося, що: 0-7 балів – низький рівень; 8-15 балів – середній рівень; 16-20 балів – високий рівень.

Досліджуючи *мотиваційно-ціннісний компонент культури поведінки* дошкільнят, ми запропонували дітям:

- завдання «Сюжетні картинки»;
- завдання «Образа».

Перше завдання – «Сюжетні картинки» – спрямовувалося на оцінку вміння дошкільнят відрізнити добрі вчинки від поганих та давати їм моральну оцінку. Під час дослідження дітям показувалися картинки (Додаток В), на яких зображені позитивні та негативні вчинки однолітків. Завданням було відсортувати картинки так, щоб з одного боку були ті, що відображають добрі вчинки, а з іншого – погані. Діти мали дати моральну оцінку показаним вчинкам і пояснити свій вибір. Особлива увага приділялася адекватності емоційних реакцій дітей на моральні норми. Результати фіксувались у протоколі, оцінюючи якість сортування картинок, обґрунтування вибору та інтенсивність емоційних реакцій

дітей на основі 3-бальної шкали. Після підсумовування балів, отриманих дітьми, визначався рівень виконання завдання.

Метою використання завдання «Образ» стало визначення того, наскільки діти розуміють значення виконання норм поведінки в конкретних ситуаціях, зокрема у випадках, пов'язаних з образами. Стимульний матеріалом для дітей стали 6 ситуацій, що описують виконання та порушення моральних норм (з урахуванням віку) (ДОДАТОК Г). Експериментатор пропонував дітям таку інструкцію: «Зараз ми поговоримо про різні ситуації, коли хтось може відчувати образу. Я розповім тобі історії, а ти скажеш, що ти зробиш у кожній ситуації». Далі під час роботи у протоколі ним фіксувалися відповіді та реакції дітей. Обробка результатів. У процесі аналізу результатів враховувалися характер відповіді та аргументація. Зокрема, відповіді дітей оцінювалися так: 0 балів – дитина вигадує закінчення ситуації, в якій герой здійснює вчинок, який не відповідає соціальній моральній нормі; 1 бал – дитина домислює вчинок, який відповідає загальноприйнятій нормі, але не може аргументувати її; 2 бали – дитина вигадує вчинок героя, адекватний соціально прийнятій етичній нормі, вміє пояснити цей вчинок із позицій норми. Усі бали, отримані дітьми, підсумовувалися, і визначався рівень прийняття та усвідомлення ними моральних норм: 0-3 балів – низький рівень; 4-8 балів – середній рівень; 9-12 балів – високий рівень.

З метою вивчення сформованості *практичного компоненту культури дошкільнят* було здійснено спостереження за ними в звичайних умовах життєдіяльності. Зокрема, в рамках спостереження здійснювалося:

1) вивчення особливостей спілкування дітей з дорослими та однолітками (вітаються і прощаються; використовують ввічливі форми звертання («будь ласка», «дякую», тощо));

2) вивчення культури діяльності під час занять, в іграх, при виконанні трудових доручень;

3) оцінювання сформованості культурно-гігієнічних навичок (миють руки після прогулянки та перед їжею, за столом діти сидять акуратно, не шумлять, перед денним сном акуратно складають одяг);

4) оцінювання культури взаємин в ігровій діяльності (вислуховує інших, вміє домовлятися про спільні дії, вирішує конфліктні ситуації без участі педагога; не вступає в бійки при виникненні спірних питань, ділиться іграшками, допомагає іншим).

Для фіксації результатів спостереження використовувалася «Карта спостереження», подана в ДОДАТКУ Д. За кожним блоком визначається середній бал. Чим більше балів отримано за блоками, тим виразніше в дітей культура поведінки в повсякденному житті. При цьому: від 1,0 до 2,4 балів – низький рівень; від 2,5 до 4,4 балів – середній рівень; від 4,5 до 6,0 балів – високий рівень.

Діагностичний матеріал (запитання, картки, ситуації тощо) підбиралися нами з опорою на Базовий компонент дошкільної освіти. Одержані результати діагностики було опрацьовано за допомогою методів якісного та кількісного аналізу.

Додатково в рамках дослідження було проведено *бесіди з вихователями старших груп*, метою яких стало з'ясування того, що передбачає розуміння вихователями змісту поняття «культура поведінки» та які методи вони використовують в роботі з дітьми щодо виховання в них культури поведінки. Перелік запитань для бесіди з вихователями подано в ДОДАТКУ Ж. Також з метою вивчення практичного змісту та планування роботи по вихованню культури поведінки дітей в ЗДО здійснювалося *вивчення педагогічної документації*.

На **формувавальному етапі дослідження** було впроваджено систему роботи з використання мультиплікаційних фільмів, спрямованих на

формування культури поведінки у дошкільнят. Робота проводилася з дітьми експериментальної групи.

Контрольний етап дослідження включав проведення повторної (після закінчення експерименту) діагностики для оцінки ефективності використання мультиплікаційних фільмів у формуванні культури поведінки дошкільнят. На цьому етапі дослідження впроваджувалися методи констатувального етапу дослідження, що використовувалися при дослідженні дошкільнят. Оцінювання результатів дослідження, відповідно, здійснювалося за там самим принципом.

Статистична обробка даних дослідження проводилася із застосуванням пакету прикладної комп'ютерної програми **Microsoft Excel 2016**.

2.2. Оптимізація системи роботи з використання мультиплікаційних фільмів у процесі формування культури поведінки дошкільнят

Протягом 11 тижнів з березня по травень, в рамках формуючого етапу дослідження, проводилася робота з дошкільнятами експериментальної й контрольної груп згідно з освітніми планами. Ця робота включала пояснення норм культурної поведінки, аналіз вчинків дітей, етичні дискусії, читання художніх творів та показ позитивних прикладів. Одночасно з цим з дошкільнятами експериментальної групи, узгоджено з керівництвом ЗДО та вихователем, проводилися заходи, у яких акцентувалася увага на мультиплікаційні фільми (див. таблицю 2.1).

**Перелік мультиплікаційних фільмів, використуваних
для формування культури поведінки дошкільнят**

№ з/п	Назва мультфільму	Зміст мультфільму
1	«Зоотрополіс» (Zootopia)	<p>Тематика: толерантність, дружба, наполегливість.</p> <p>Основний урок: не судити по зовнішності і працювати разом для досягнення цілей.</p> <p>Детальна характеристика. Зайчиха Джуді Хопс завжди мріяла стати поліцейським, але зустрічає численні перепони через свої маленькі розміри. Вона стає першою зайчихою у поліцейському департаменті Зоотрополісу і об'єднується з хитрим лисом Ніком Вайлдом для розкриття великої змови. Разом вони доводять, що дружба і наполегливість можуть подолати будь-які перешкоди, а різноманітність є силою.</p>
2	«Великий герой 6» (Big Hero 6)	<p>Тематика: дружба, допомога іншим.</p> <p>Основний урок: важливість підтримки друзів і командної роботи.</p> <p>Детальна характеристика. Молодий геній Хіро Хамада використовує свої інженерні навички для створення команди супергероїв з метою боротьби зі злочинністю. Після втрати свого брата, Хіро знаходить підтримку в своїх нових</p>

Продовження таблиці 2.1

№ з/п	Назва мультфільму	Зміст мультфільму
		друзях та роботі-опікуні Беймаксі. Разом вони вчаться працювати в команді, допомагаючи один одному і захищаючи своє місто від небезпек.
3	«Смурфики: Загублене містечко» (Smurfs: The Lost Village)	Тематика: дружба, співпраця. Основний урок: важливість командної роботи і взаємодопомоги. Детальна характеристика. Смурфетта та її друзі Пакетик, Розумник і Силач відправляються в захоплюючу подорож, щоб знайти загублене містечко смурфів і попередити його мешканців про небезпеку. Вони стикаються з багатьма випробуваннями, які вони можуть подолати лише завдяки співпраці та підтримці один одного.
4	«Як приручити дракона» (How to Train Your Dragon)	Тематика: дружба, прийняття іншого, самовдосконалення. Основний урок: важливість розуміння та прийняття інших, незважаючи на їхню зовнішність чи стереотипи. Детальна характеристика. Мультфільм розповідає історію молодого вікінга на ім'я Хіккап, який мріє стати справжнім воїном і пригнобити драконів, які нападають на його село Берк. Проте,

Продовження таблиці 2.1

№ з/п	Назва мультфільму	Зміст мультфільму
		<p>одного разу Хіккап знаходить і приручає раненого Нічного Льотуна – найнебезпечнішого і найрідкіснішого з усіх драконів. По мірі того, як він навчається розуміти і спілкуватися з драконами, Хіккап розуміє, що вони не такі, якими вони здавалися. Він вирішує змінити відношення свого села до драконів, доводячи, що вони можуть жити разом у мирі і співіснувати. Загалом, мультфільм навчає глядачів важливості прийняття інших такими, які вони є, а не тими, ким ми їх уявляємо. Він показує, що дружба і співпраця можуть подолати навіть найбільші перешкоди, а також навчає важливості самовдосконалення і віри в себе.</p>
5	«Фердинанд» (Ferdinand)	<p>Тематика: миролюбність, самовираження. Основний урок: бути собою і обирати мир замість конфлікту.</p> <p>Детальна характеристика. Фердинанд, великий і добрий бик, любить квіти і мирне життя, але його помилково вважають небезпечним звіром і відправляють на кориду. Він вчить глядачів, що важливо залишатися собою і</p>

Продовження таблиці 2.1

№ з/п	Назва мультфільму	Зміст мультфільму
		не піддаватися тиску суспільства, а також обирати мирні шляхи вирішення конфліктів.
6	«Моана» (Moana)	<p>Тематика: відвага, повага, допомога іншим.</p> <p>Основний урок: важливість відваги, поваги до себе та інших, а також допомоги тим, хто цього потребує.</p> <p>Детальна характеристика. Моана, дочка вождя, вирушає у небезпечну подорож через океан, щоб врятувати свій острів і дізнатися більше про своє минуле. Вона зустрічає напівбога Мауї, який допомагає їй у її місії. В процесі своєї подорожі Моана вчиться бути відважною, поважати інших і допомагати їм у важкі часи, показуючи приклад вихованої поведінки та співчуття.</p>
7	«Корпорація монстрів» (Monsters, Inc.)	<p>Тематика: дружба, взаємоповага, відповідальність.</p> <p>Основний урок: важливість поваги до інших, відповідальності за свої вчинки та доброзичливості.</p> <p>Детальна характеристика. Монстри Саллі і Майк працюють у компанії, яка збирає дитячі крики, щоб генерувати енергію.</p>

Продовження таблиці 2.1

№ з/п	Назва мультфільму	Зміст мультфільму
		Але коли маленька дівчинка потрапляє в їхній світ, вони вчаться взаємодіяти з нею з повагою та доброзичливістю. Їхні пригоди вчать глядачів важливості взаємоповаги, доброти і відповідальності.
8	«Виховання малюка» (Curious George)	<p>Тематика: дружба, вивчення світу, вихованість.</p> <p>Основний урок: важливість допитливості, поваги до інших і доброзичливості.</p> <p>Детальна характеристика. Мультфільм розповідає про пригоди допитливого мавпеняти на ім'я Джордж і його друга, Людину в Жовтому Капелюсі. Джордж часто потрапляє у різні ситуації, де він вчиться взаємодіяти з іншими, бути ввічливим і вихованим. Його пригоди показують дітям, як важливо бути допитливими, але при цьому поважати інших і бути доброзичливими.</p>
9	«Головоломка» (Inside Out)	<p>Тематика: емоції, взаєморозуміння.</p> <p>Основний урок: розуміння і прийняття своїх емоцій.</p> <p>Детальна характеристика. Мультфільм розповідає про емоції, які керують діями дівчинки Райлі. Радість, Смуток, Гнів, Страх і Відраза намагаються допомогти їй</p>

Продовження таблиці 2.1

№ з/п	Назва мультфільму	Зміст мультфільму
		адаптуватися до нового життя після переїзду в інше місто. Головний урок полягає в тому, що всі емоції важливі, і їх потрібно розуміти та приймати.
10	«Доктор Плюшева» (Doc McStuffins)	Тематика: здоров'я, гігієна. Основний урок: важливість догляду за собою, регулярного миття рук і підтримки здоров'я. Детальна характеристика. Доктор Плюшева, маленька дівчинка, яка мріє стати лікарем, допомагає своїм іграшкам одужувати. Вона показує, як правильно доглядати за собою, митись, дбати про зуби та загальний стан здоров'я.
11	«Свинка Пеппа» (Peppa Pig)	Тематика: щоденна гігієна, здоровий спосіб життя. Основний урок: важливість щоденної гігієни, таких як миття рук, чищення зубів, купання, та загального догляду за собою. Детальна характеристика. У серіях, присвячених гігієні, Пеппа навчається правильно мити руки перед їжею, чистити зуби перед сном та іншим гігієнічним звичкам. Мультфільм допомагає дітям зрозуміти важливість щоденної гігієни через веселі та зрозумілі історії.

Як свідчать дані, представлені в таблиці 2.1, в роботі з дошкільнятами використовувалися мультиплікаційні фільми, які не лише розважають, але й мають великий потенціал для формування в дітей зазначеного віку різних аспектів культури поведінки, допомагають дітям засвоїти важливі моральні та етичні цінності, сприяючи їхньому всебічному розвитку.

Критерії відбору мультфільмів включали наступне:

- насиченість емоціями і мовленням сюжету;
- відповідність структури мультфільму здатності дітей сприймати й розуміти;
- співвіднесеність з дитячим досвідом;
- динамічний розвиток сюжету з захоплюючими подіями;
- унікальність та яскравість образів героїв;
- зв'язок з реальними життєвими ситуаціями дитини;
- приклад позитивної моделі поведінки для наслідування.

Культуру поведінки в дошкільнят ми формували за допомогою мультиплікаційних фільмів через такі кроки:

1. Вибір мультиплікаційного фільму. Обирали фільм з яскравим моральним змістом, який використовує різні художні засоби для передачі настрою, образів та моральних цінностей.

2. Організація перегляду. Створювали затишну атмосферу для ефективного сприйняття дітьми мультфільму. Важливими були час і місце перегляду, комфортне середовище, відповідне освітлення та вентиляція, а також тематичне оформлення приміщення.

3. Опис образів героїв. Після перегляду діти описували головних героїв фільму, їх зовнішність, риси характеру та поведінку, розвиваючи здатність використовувати мовні засоби для передачі образів.

4. Розуміння моралі. Проводили бесіди із дітьми для усвідомлення основної моральної цінності мультфільму, включаючи розуміння явних

та скритих послань.

5. Визначення настрою. Діти описували настрої, що створюється у мультфільмі, використовуючи відповідні слова та фрази для передачі емоцій.

6. Творчі та ігрові завдання. Після перегляду фільму дітям пропонувалися різноманітні творчі і ігрові завдання для поглиблення засвоєних вражень та умінь.

Ефективність роботи з формування культури поведінки засобами мультиплікаційних фільмів, на нашу думку, залежить не тільки від змісту самих мультфільмів, але й від створення відповідних педагогічних умов, що забезпечують можливість успішної реалізації завдань такої роботи. Так, педагогічними умовами, що сприяють ефективному використанню мультиплікаційних фільмів для формування культури поведінки дітей, були визначені наступні:

- створення психологічно-емоційної атмосфери, яка сприяє відкритому сприйняттю матеріалу;
- встановлення зв'язку між подіями у мультфільмі та особистим досвідом дітей;
- детальний аналіз сюжету мультфільму та його обговорення з дітьми;
- інтеграція перегляду мультфільму з ігровою діяльністю;
- створення творчого середовища, яке сприяє активному і творчому сприйняттю навчального матеріалу.

Детально розглянемо процес втілення в життя вказаних педагогічних умов.

Для розвитку дітей та підтримки їхнього емоційного здоров'я важливо створити відповідну психологічну атмосферу. Це особливо необхідно, коли діти діляться своїми думками та почуттями щодо сюжету мультфільму. Щоб забезпечити дітям комфортні та довірливі умови, було використано ряд спеціальних підходів:

1. Виявлення позитивного ставлення через щире зацікавлення і доброзичливість до кожної дитини, уважне вислуховування їхніх думок.

2. Природність і щирість вихователя:

– розповідання жартів або веселих історій, пов'язаних з темою мультфільму, для зняття напруги та заохочення відкритості дітей;

– відверте вираження емоцій, викликаних мультфільмом (наприклад, «Ця історія робить мене сумним/радісним/захопленим, тому що...»);

– запити на думку дітей (наприклад, «Як ви сприймаєте цю ситуацію?», «Що ви думаєте про вчинки головного героя?»);

– автентичність, без приховування своїх реакцій та емоцій, оскільки діти помічають щирість вихователя;

– ділення власним досвідом (наприклад, розповіді про свої враження від мультфільму).

3. Активне слухання, щоб діти відчували важливість своїх думок:

– підтримка очного контакту під час розмови;

– відкрита поза тіла (нахил вперед або жестикулювання в напрямку дитини);

– уникнення перебивання дітей під час їхнього висловлювання;

– уточнюючі запитання щодо їхніх думок, почуттів та вражень від мультфільму;

– виявлення зацікавленості (наприклад, «Цікаво, розкажи більше про це», «Як ти сприйняв цю ситуацію?»);

– підтримка жестами (кивання головою), усмішкою;

– позитивне підкріплення через використання позитивних слів та виразів для зміцнення позитивного настрою дітей.

4. Організація групових обговорень та діяльності, де діти можуть взаємодіяти один з одним та ділитися своїми думками.

При використанні цих методів важливо дотримуватися міри,

враховуючи вікові особливості та потреби дітей.

Педагогічний підхід, який включає в себе встановлення зв'язку між персонажами мультфільму та особистим досвідом дітей, є надзвичайно цінним та ефективним. Він не лише сприяє кращому розумінню сюжету мультфільму, але й допомагає дітям співвідносити його з власним життям, переживаннями та емоціями. Серед методів, застосованих для сприяння глибшому розумінню та усвідомленню дошкільнятами змісту мультфільмів, можна виділити такі:

1. Емоційна ідентифікація. Діти краще розуміють дії та рішення персонажів, порівнюючи їхні почуття та емоції зі своїми власними. Наприклад, якщо головний герой відчуває страх чи радість, діти можуть розповісти про свої власні подібні переживання.

2. Аналогії з реальним життям. Навчання дітей розпізнавати схожі ситуації чи проблеми в житті героїв мультфільмів і в їхньому власному досвіді.

3. Визначення моралі. Обмірковуючи уроки, які можна винести з пригод героїв мультфільмів, діти краще розуміють моральні цінності та уроки, передані через сюжет.

4. Створення оповідань на основі змісту мультфільмів. Щоб допомогти дітям краще зрозуміти зміст мультфільмів і персонажів, їх заохочували створювати власні казки та оповідання, використовуючи свій досвід та емоції для створення персонажів і сюжетів. Дітям також пропонували складати короткі оповідання про героїв мультфільмів або про умови, в яких відбувалися ті чи інші події.

5. Залучення дітей до обговорення змісту мультфільмів та їхніх героїв і власних вражень. Це сприяло обміну думками та спостереженнями, а також розвитку навичок слухання та вираження власних думок.

Важливу роль у роботі з мультфільмами відігравав аналіз твору та його обговорення, що мало свої особливості. Дітям, як індивідуально, так

і групами по 3-4 особи, роздавали картки із завданнями. Вони відповідали на такі запитання: «Що тебе вразило і схвилювало в мультфільмі?», «Які мотиви поведінки головних героїв?», «На чиєму боці твої симпатії?», «Які почуття ти відчуваєш у тій чи іншій ситуації?», «Як ти ставишся до подій і вчинків героїв у мультфільмі? Критикуй або захищай їх», «Хто із героїв викликає у тебе негативні почуття?», «Склади список найважливіших якостей головного героя мультфільму».

Діти також аналізували причинно-наслідкові зв'язки між діями героїв, відповідаючи на запитання: «Чому персонаж діє так, а не інакше?», «Як ти вважаєш, треба було завершити мультфільм?», «Чому важливо бути милосердним і чуйним?». Це допомагало досягти глибокого емоційного відгуку на переживання героїв мультфільмів. Інші питання, як-от: «Мені сподобався цей герой – він сміливий. А тобі?», «Чому він тобі подобається чи не подобається?», «А як би ти вчинив у такій ситуації?», спонукали дітей подивитися на героя з різних сторін, проаналізувати наслідки його вчинків, приміряти його роль на себе, зіставити моральні якості з власною поведінкою, вчинками та взаєминами з однолітками та дорослими.

Крім того, дітям пропонувалося описати умови, в яких відбувалися події, спираючись на елементи сюжету або на особисту уяву.

Ігри та ігрові активності також виявилися чудовим інструментом при роботі з мультфільмами, оскільки вони допомогли дітям глибше зануритися в сюжет, краще зрозуміти персонажів та події. Ось кілька прикладів ігор, які застосовувалися під час роботи з дошкільнятами:

1. Гра «Ми – герої мультфільму». Діти вибирали персонажа з мультфільму і відтворювали його через гру, обговорюючи його почуття, мотивації та реакції на події. Після цього вони розігрували сцени з мультфільму, додаючи власні інтерпретації.

2. Гра «Альтернативний сюжет». Діти могли змінювати сюжет мультфільму, використовуючи свої ідеї і розглядаючи можливі наслідки

інших рішень головного героя.

3. Гра «Доповнення історії». Після перегляду мультфільму діти вигадували подальший розвиток подій, уявляючи, що сталося б далі в цьому світі. Вони додавали нові події, персонажів або розв'язки, використовуючи свою творчість.

4. Гра «Діалоги і сцени». Діти створювали діалоги між героями мультфільму та відтворювали ключові сцени з історії.

5. Гра «Зміна перспективи». Діти намагалися розглядати події мультфільму з різних точок зору, наприклад, очима різних персонажів, що допомагало їм краще зрозуміти мотивації та поведінку героїв.

6. Гра «Створення міні-п'єси». Діти спільно з вихователем вигадували короткі вистави, що відбувались у світі мультфільму, використовуючи ключові моменти або персонажів для створення власної версії історії.

7. Гра «Маски героїв». Діти створювали маски героїв мультфільму і використовували їх для ігрового відтворення сюжету або для вигадування своїх власних пригод.

8. Гра «Відгадай героя». Учасник описував персонажа мультфільму без назви, а інші намагалися вгадати, про кого йдеться.

9. Гра «Створення альтернативного закінчення». Діти фантазували та вигадували свої варіанти закінчення мультфільму, що розвивало їх креативні здібності.

10. Гра «Поведінкова абетка». Діти обирали слова чи фрази, пов'язані з мультфільмом, і створювали абетковий словник, обговорюючи їх значення та контекст у мультиплікаційному світі.

Для розвитку творчого мислення та фантазії дошкільнят під час роботи з сюжетами мультиплікаційних фільмів важливо створювати сприятливе середовище. Це досягається за допомогою різноманітних творчих матеріалів, таких як малювання, ліплення, аплікації: пензлі, кольорові олівці, фломастери, папір, пластилін, тощо.

Таким чином, подане вище надає уявлення про те, як будувалася робота з сучасними мультиплікаційними фільмами, спрямована на формування культури поведінки у дошкільнят, і висвітлює педагогічні умови для їх ефективного застосування.

2.3. Оцінка ефективності використання мультиплікаційних фільмів як засобу формування культури поведінки дошкільнят

Перед проведенням формувального етапу дослідження було проведено **бесіди з вихователями груп**, дітей з яких було залучено до участі в дослідженні. В ході бесід було встановлено, що вихователі розуміють культуру поведінки як важливу частину соціалізації дітей, що включає в себе дотримання етикету, взаємоповагу та інші соціальні норми. Вони акцентують увагу на вихованні в дошкільнят основ ввічливості, взаємоповаги та соціальної відповідальності. Вихователі визнають свою роль як важливих моделей для наслідування та наставників, які повинні демонструвати позитивні поведінкові зразки та створювати відповідні умови для розвитку культури поведінки у дітей. При цьому ними використовуються різноманітні методи, такі як ігри, тематичні розмови, обговорення літератури, інсценізації. Вихователі відзначають важливість виховання культури поведінки для соціальної адаптації дітей, що сприяє покращенню взаємодії у групах та загальному розвитку гармонійного суспільства. Отже, бесіди з вихователями показали, що виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку є, на їхню думку, важливим аспектом розвитку дітей. При цьому вони цілком усвідомлюють свою роль та використовують різноманітні методи для досягнення цієї мети.

Аналіз педагогічної документації в цілому підтвердив відповіді вихователів. Документація відображає усвідомлення важливості цієї роботи, використання різних методів для її реалізації. Однак,

спостерігається несистематичність у проведенні роботи з формування культури поведінки, що вказує на необхідність удосконалення планування та реалізації заходів. Це свідчить про потребу у посиленні координації та планування діяльності для досягнення кращих результатів у вихованні культурної поведінки у дітей дошкільного віку.

Робота в експериментальній групі (ЕГ) здійснювалася за запропованою нами системою роботи, з урахуванням визначених і обґрунтованих педагогічних умов щодо змісту та організації освітньої діяльності дошкільнят. Освітній процес у контрольній групі (КГ) проводився за затвердженою в закладі освіти програмою.

До початку і після завершення формуючого етапу дослідження було проведено обстеження дітей, метою якого виступило виявлення рівня сформованості культури поведінки у дошкільнят і порівняння отриманих результатів після проведеної роботи з початковими показниками, визначеними під час констатуючого етапу дослідження. Поряд з дітьми експериментальної групи до участі в обстеженні було залучено дітей контрольної (порівняльної) групи, з якими дослідно-експериментальна робота не проводилася.

Результати, отримані в ході проведення **бесід з дошкільнятами**, спрямованих на оцінку їх знань про культурну поведінку, представлено в таблиці 2.2. Дані, подані в таблиці, свідчать про те, що при первинному дослідженні 33,3% дітей експериментальної групи і 25,0% дітей контрольній групі продемонстрували низький рівень знань про культуру поведінки, що свідчить про обмежене розуміння ними соціальних норм і правил. У той же час, 40,0% дітей експериментальної групи і 45,0% контрольної групи виявили середній рівень знань про культуру поведінки, що вказує на наявність в них базового розуміння культурних аспектів, хоча потребується додаткове навчання. Нарешті, 33,3% дітей експериментальної групи та 25,0% контрольної групи показали високий рівень сформованості знань, що свідчить про глибоке розуміння і

готовність відповідати соціальним вимогам і правилам поведінки.

Таблиця 2.2

**Динаміка рівнів сформованості у дітей ЕГ та КГ
знань про культурну поведінку (у %)**

Рівні	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	До	Після		До	Після	
Низький	33,3	0,0	- 33,3	25,0	15,0	- 10,0
Середній	40,0	60,0	+ 20,0	45,0	45,0	0,0
Високий	26,7	40,0	+ 13,3	30,0	40,0	+ 10,0

З даних таблиці також випливає, що в експериментальній групі при повторному дослідженні не було виявлено жодної дитини з низьким рівнем знань про культуру поведінки. Крім того, кількість дітей із середнім рівнем знань зросла на 20,0%, а кількість дітей із високим рівнем знань зросла на 13,3%. У контрольній групі також було констатовано позитивні зрушення, але вони є значно менш виразними, ніж в експериментальній групі.

Результати виконання дітьми завдання «Доповни фразу **ввічливим словом**», яке мало на меті оцінити їхні знання щодо змісту ввічливого спілкування та використання ввічливих слів у повсякденному житті, представлено в таблиці 2.3. Як засвідчують дані таблиці, на констатуючому етапі дослідження 40,0% дітей експериментальної групи і 30,0% дітей контрольній групі показали низький рівень виконання запропонованого їм завдання, що свідчить про недостатнє розуміння ними правил ввічливого спілкування в повсякденному житті. У 53,3% дітей експериментальної групи і у 60,0% дітей контрольній групі було констатовано середній рівень виконання завдання. Ці діти мали базове розуміння правил ввічливого спілкування, але вони потребували покращення. Лише 6,7% дітей експериментальної групи і 10,0% дітей

контрольній групі виконали завдання на високому рівні, продемонструвавши тим самим досить глибоке розуміння і гарне застосування правил ввічливого спілкування.

Таблиця 2.3

**Динаміка рівнів сформованості у дітей ЕГ та КГ знань
про зміст ввічливого спілкування (у %)**

Рівні	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	До	Після		До	Після	
Низький	40,0	20,0	- 20,0	30,0	25,0	- 5,0
Середній	53,3	46,7	- 6,7	60,0	50,0	- 10,0
Високий	6,7	33,3	+ 26,7	10,0	25,0	+ 15,0

Під час контрольного етапу дослідження було виявлено, що після участі в формуючому експерименті діти з експериментальної групи покращили свої знання про зміст ввічливого спілкування. Так, повторне дослідження показало, що збільшилась кількість дітей з високим рівнем знань про ввічливе спілкування на 26,7%. В той же час, спостерігалось зменшення кількості дітей з низьким (-20,0%) та середнім (-6,7%) рівнями сформованості знань щодо цього аспекту поведінки. У контрольній групі також було зафіксовано позитивні зрушення, але вони були менш виразними в порівнянні з експериментальною групою.

Результати дітей, отримані ними під час виконання **завдання «Сюжетні картинки»**, яке спрямовувалося на оцінку їхнього вміння відрізнити добрі вчинки від поганих та давати їм моральну оцінку, подані в таблиці 2.4. З наведеної таблиці випливає, що при первинному дослідженні 60,0% дітей експериментальної групи і 65,0% дітей контрольної групи продемонстрували середній рівень емоційного ставлення до моральних норм, тобто моральні норми ними усвідомлювалися (відгадувалися у зображеннях), вони визначали

поведінку як позитивну чи негативну, але при цьому в них простежувалися слабкі реакції на поведінкові прояви дітей, зображених на картинках. У свою чергу, 26,7% дітей експериментальної групи та 25,0% дітей контрольної групи виявили виражене позитивне ставлення до моральних норм, їх емоційні реакції були адекватними аналізованим ситуаціям та яскравими. Поряд з тим, у 13,3% дітей експериментальної групи та у 10,0% дітей контрольної групи було констатовано нейтральне ставлення до моральних норм, що виявлялося в тому, що вони, переважно правильно розкладаючи картинки та обґрунтовуючи свої дії, емоційних реакцій не виявляли, а просто констатували факт того, добрий чи поганий вчинок здійснюється дітьми, зображеними на картинках.

Таблиця 2.4

**Динаміка рівнів сформованості у дітей ЕГ та КГ
емоційного ставлення до моральних норм (у %)**

Рівні	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	До	Після		До	Після	
Низький	13,3	0,0	- 13,3	10,0	10,0	0,0
Середній	60,0	46,7	- 13,3	65,0	55,0	- 10,0
Високий	26,7	53,3	+ 26,7	25,0	35,0	+ 10,0

Показники, які представлені в таблиці 2.4, також підтверджують зростання кількості дітей з високим рівнем сформованості емоційного ставлення до моральних норм при повторному дослідженні до 53,3%, що на 26,7% більше в порівнянні з першим показником. У той же час, інші 46,7% дітей цієї групи показали середній рівень сформованості емоційного ставлення до моральних норм. В контрольній групі позитивні зміни також присутні, але вони є мало значимими.

Результати дітей, отримані ними під час виконання **завдання «Образ»**, метою якого стало визначення того, наскільки вони розуміють

значення виконання норм поведінки в конкретних ситуаціях, зокрема у випадках, пов'язаних з образами, подані в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка рівнів сформованості у дітей ЕГ та КГ розуміння значення дотримання норм поведінки в несприятливих ситуаціях (у %)

Рівні	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	До	Після		До	Після	
Низький	26,7	0,0	- 26,7	15,0	5,0	- 10,0
Середній	60,0	60,0	0,0	60,0	70,0	+ 10,0
Високий	13,3	40,0	+ 26,7	25,0	25,0	0,0

Так, аналіз первинних результатів дошкільнят показав, що лише 13,3% дітей експериментальної групи та 25,0% дітей контрольної групи в повній мірі усвідомлюють значення дотримання норм поведінки в будь-яких ситуаціях, включаючи ті, що вимагають моральної сили та відповідальності. Вони продемонстрували глибоке розуміння та здатність адаптувати свої поведінкові реакції до потреб інших людей і загального благополуччя. В свою чергу, 13,3% дітей експериментальної групи та 10,0% дітей контрольної групи не розуміли, чому важливо дотримуватися певних норм у складних чи конфліктних ситуаціях, тому проявляли низьку свідомість щодо можливих наслідків своїх дій або вчинків. В більшості ж діти, що взяли участь у дослідженні (експериментальна група – 60,0%; контрольна група – 65,0%), мали базове розуміння того, що дотримання певних норм у несприятливих ситуаціях може допомогти уникнути конфліктів або покращити стосунки з іншими людьми, проте недостатньо чітко усвідомлювали важливість взаєморозуміння та мирного вирішення конфліктів.

Аналіз даних, поданих у таблиці 2.5, підтверджує, що участь у перетворюючій роботі в експериментальній групі сприяла глибшому

розумінню дітьми значення дотримання норм поведінки в несприятливих ситуаціях. Протягом досліджуваного періоду спостерігалось збільшення кількості дітей з середнім і високим рівнем вираженості цього показника на 26,7% за рахунок зменшення кількості дітей з низьким рівнем розуміння. Поряд з тим, як і раніше, більшість дітей в експериментальній групі виявили середній рівень сформованості розуміння значення дотримання норм поведінки в несприятливих ситуаціях. У контрольній групі також відбулися певні позитивні зміни протягом досліджуваного періоду, але вони були значно менш виразними у порівнянні з експериментальною групою.

Результати дітей, отримані ними під час **спостереження за дошкільнятами** в звичайних умовах життєдіяльності, спрямованого на оцінку проявів у них культури поведінки в повсякденній діяльності, представлено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка в розвитку проявів культури поведінки в повсякденній діяльності дошкільнят ЕГ та КГ (у %)

Рівні	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	До	Після		До	Після	
Низький	33,3	0,0	- 33,3	20,0	20,0	0,0
Середній	46,7	60,0	+ 13,3	50,0	45,0	- 5,0
Високий	20,0	40,0	+ 20,0	30,0	35,0	+ 5,0

Як засвідчують дані таблиці 2.6, при первинному спостереженні 33,3% дітей експериментальної групи та 20,0% дітей контрольної групи виявили низький рівень проявів культури поведінки в повсякденній діяльності. Ці діти демонстрували обмежене використання ввічливих форм звертання і не завжди віталися та прощалися з оточуючими. Вони могли проявляти нерішучість у вирішенні конфліктних ситуацій та не

завжди дотримувалися культурних норм під час ігор та спільної діяльності. У 46,7% дітей експериментальної групи та у 50,0% дітей контрольної групи було констатовано середній рівень проявів культури поведінки в повсякденній діяльності. Вони віталися та прощалися з оточуючими, використовували ввічливі форми звертання, але робили це не систематично. В більшості випадків ці діти дотримувалися культурних норм, але могли потребувати нагадування чи направлення в окремих ситуаціях. В свою чергу, 20,0% дітей експериментальної групи та 35,0% дітей контрольної групи показали високий рівень проявів культури поведінки в повсякденній діяльності. Вони систематично виявляли ввічливість, віталися та прощалися з великою увагою до деталей. В той же час, діти активно використовували ввічливі форми звертання і виявляли повагу до інших у спілкуванні, самостійно розв'язували конфліктні ситуації, дотримуючись культурних норм.

На основі результатів повторного спостереження, також поданих в таблиці 2.6, було встановлено, що в експериментальній групі відбулися значні зміни в розвитку проявів культури поведінки у дошкільнят. Зокрема, спостерігалось суттєве зменшення кількості дітей, у яких первинно не було виявлено проявів культури поведінки (з 33,3% до 0,0%). В той же час, виявлено зростання кількості дітей з середнім рівнем проявів культури поведінки на 13,3% і з високим рівнем на 20,0%. У контрольній групі за той самий період відзначено лише окремі випадки зрушень у напрямку покращення культури поведінки.

Таким чином, отримані результати педагогічного дослідження в повній мірі підтверджують ефективність використання мультиплікаційних фільмів як засобу формування культури поведінки у дітей дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

1. Культура поведінки не може існувати відокремлено від загального культурного контексту, оскільки вона відображає освоєння індивідом цінностей, що діють у цьому контексті. Цінності культури виступають як основа і інструмент формування поведінкових норм особистості. Оцінка культури поведінки відбувається через її гуманізацію та відповідність загальнолюдським цінностям і нормам. Крім того, культура поведінки пов'язана з розвитком емоційної саморегуляції і розглядається як культура емоційної стриманості, де внутрішня мотивація до діяльності виступає психологічною основою. Усі аспекти життєдіяльності людини керуються нормами і правилами, що підкреслює неможливість соціалізації в суспільстві без досягнення достатнього рівня культури поведінки.

2. У дошкільному віці діти активно формують моральні уявлення і оцінки. Цей період відрізняється інтенсивною соціальною взаємодією і емоційним сприйняттям, що сприяє розвитку їх моральних суджень. Діти набувають первинне розуміння моральної поведінки та її соціальних наслідків через спостереження за різноманітними ситуаціями і взаємодію з іншими дітьми. Розвиток моральних уявлень відбувається завдяки накопиченню досвіду у моральних ситуаціях, де дитина вивчає нові форми поведінки та відповідність соціальним і моральним нормам. Цей процес підтримується внутрішнім планом дій дитини, який визначає її моральний розвиток.

3. Мультфільми є значущим інструментом для виховання моральних цінностей у дошкільників. Вони надають можливість дітям вчитися етиці та моральним принципам через доступні та захоплюючі візуальні історії. Ці фільми дозволяють малюкам аналізувати різноманітні моральні ситуації, спостерігаючи за вчинками улюблених персонажів та їхніми наслідками. Однак для ефективного використання

мультиплікаційних фільмів у педагогічній роботі важливо мати чітку методичну основу та уважно обирати змістовий контент.

4. Первинне дослідження стану сформованості культури поведінки дітей дошкільного віку показало, що більшість з них проявляє базове розуміння соціальних норм і правил, але для більш глибокого освоєння цих аспектів потрібні додаткові педагогічні зусилля. Зокрема, в ході дослідження було виявлено, що значна частина дітей володіє середньо сформованими знання про культуру поведінки, вміє розрізняти моральні норми та володіє навичками ввічливого спілкування та розуміння моральних норм. Проте, лише обмежена кількість демонструє високий рівень розвитку зазначених аспектів. Як результат, ми дійшли висновку, що належна увага до навчання соціальних навичок може сприяти подальшому покращенню культури поведінки серед дошкільників.

5. В рамках формувального експерименту було розроблено та впроваджено систему роботи з використання мультиплікаційних фільмів у процесі формування культури поведінки у дошкільнят. Робота з мультиплікаційними фільмами дозволила не лише розважити дітей, але й активно сприяла формуванню їхньої моральної та етичної свідомості. Основні етапи такої роботи включали вибір фільмів з насиченим сюжетом, що відповідає можливостям сприйняття дітьми, організацію комфортного середовища для перегляду, аналіз образів та моральних висновків, а також ігрові та творчі завдання для поглиблення засвоєних знань. Педагогічні умови, створені під час цієї роботи, включали психологічно-емоційну атмосферу, де діти відчували відкритість для сприйняття матеріалу, інтеграцію мультфільмів з ігровою діяльністю, а також створення творчого середовища для активного і творчого сприйняття навчального матеріалу.

6. Повторне дослідження стану сформованості культури поведінки дітей дошкільного віку надало змогу оцінити ефективність використання мультиплікаційних фільмів у формуванні культури поведінки

дошкільнят. Воно показало, що запропонована система роботи з використання мультимедійних фільмів у процесі формування культури поведінки у дошкільнят виявилася успішною і показала свою ефективність у розвитку моральних цінностей, соціальних навичок та загального етичного виховання дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій І. В. Моральне виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2012. 20 с.
2. Бережняк Г. Г. Застосування засобів мультиплікації в профілактичних програмах. *Наука та освіта в умовах викликів сьогодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 16 грудня 2023 р). Research Europe, 2023. С. 163–166.
3. Біленький Є. А., Козловець М. А., Федоренко В. О. Соціологія: словник термінів і понять / за заг. ред. М. А. Козловця. Житомир, Волинь, 2003. 236 с.
4. Білик Л. І., Чемерис І. А. Духовно-моральне виховання молоді – запорука розвитку нації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 27. С. 11–13.
5. Бойко А. М., Бардінова В. Д. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги. Київ : ВД «Професіонал». 2004. 576 с.
6. Булахова С. На шляху до взаємодії. Поради батькам. *Психолог*. № 12. 2003. С. 1–8.
7. Ведерникова Н. В., Смірнягіна Л. А. Формування соціальних навичок поведінки дітей дошкільного віку: метод. посіб. Київ : Слово, 2010. 34 с.
8. Волкова В. А., Буракова О. С. Формування навичок культурної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. праць. 2016. Вип. 48 (101). С. 71–80.
9. Воронцова В. О. Формування культури поведінки – запорука всебічного розвитку особистості. *Сучасні аспекти виховання молоді*:

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 4-5 квітня 2013 року). Харків : ХНУМГ, 2013. С. 8–9.

10. Гаврилюк Ю. Моральне виховання старших дошкільників засобами мультиплікаційного фільму. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки*: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. студентської інтернет-конф. (м. Київ, 24 березня 2021 року). Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. С. 85–88.

11. Гавриш Н. В., Клокова Г. А. Вплив мультфільмів на формування моральної свідомості у дітей. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 13 (272). С. 103–110.

12. Гарбар С. В. Критерії, показники та рівні вихованості культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 4 (6). С. 35–48.

13. Гарбар С. В. Педагогічні умови використання мультиплікаційних фільмів у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2021. № 48. С. 83–87.

14. Гордієнко К. Розвиток соціальної культури особистості в молодіжному середовищі. *Соціальна психологія*. № 3. 2016. С. 66–75.

15. Гук О. Ф. Аналіз поняття культура поведінки в гуманітарних науках. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. № 17. С. 173–178.

16. Желан А. В. Формування культури поведінки дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2014. № 45. С. 20–24.

17. Журавель Т. В., Лях Т. Л., Нікітіна О. М. Використання інтерактивних методів та мультфільмів у профілактиці ризикованої поведінки: метод. посіб. Київ : Слово, 2010. 168 с.

18. Заболоцька С. І. Психологічні умови розвитку моральних форм поведінки у навчально-ігровій діяльності дошкільників : автореф. ... дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Острого, 2013. 20 с.
19. Закон України «Про дошкільну освіту» (Відомості Верховної Ради України, 2001, № 49, ст. 259) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 20.05.2024).
20. Колонтаєвська С. В. Виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/12681/1/Колонтаєвська%2C%20Тези.pdf> (дата звернення: 20.05.2024).
21. Колонтаєвська С. В. Особливості використання дитячої мультиплікації як засіб виховання основ культури поведінки старших дошкільників. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. 2019. Вип. 91. С. 241–245.
22. Копієвська Л. В. Василь Сухомлинський про виховання моральної краси. *Дошкільне виховання*. 2003. № 9. С. 5–6.
23. Корепанова М. В., Куниченко О. В. Використання виховного потенціалу мультфільмів в соціально-особистісному розвитку старших дошкільників. *Початкова школа плюс до і після*. 2013. № 12. С. 27–31.
24. Корнєв Н.М., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: підручник. Київ : Либідь, 1995. 304 с.
25. Кушнір В. М., Сопівник Р. В., Пижик І. Формування уявлень про моральні якості та норми у дітей старшого дошкільного віку засобами мультиплікаційних фільмів. *Science and Education*. 2017. Issue 10. С. 170–175.
26. Ладивір С. О. Виховання гуманних почуттів у дітей / за наук. ред. Т. Піроженко, С. Ладивір, Ю. Манилюк. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 168 с.
27. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки: навч. посіб. Київ : Обереги, 1994. 72 с.

28. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навч. посіб. Київ : Академвидав. 2003. 448 с.
29. Островська Л. Ф. Виховання культури поведінки дошкільників: навч. посіб. Київ : Рад. школа, 1975. 120 с.
30. Поніманська Т. Виховання людяності: технологічний аспект. *Дошкільне виховання*. 2018. № 4. С. 3–5.
31. Потапчук Т., Данилів О., Янкович Н. Вікові аспекти дослідження розвитку моральних форм поведінки дітей дошкільного віку. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору: теорія, методологія, практика* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнародною участю (м. Луцьк, 20 травня 2020 року). Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2020. С. 228–330.
32. Роменець В. А., Маноха І. П. Історія психології ХХ ст.: навч. посібник. Київ : Либідь, 1998. 992 с.
33. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
34. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
35. Слюсаренко Н., Мороз Н. Телебачення як засіб формування моральної особистості. *Молодь і ринок*. 2005. № 3. С. 74–78.
36. Смирнова О. О., Соколова М. В. Психолого-педагогічна експертиза мультфільмів для дітей та підлітків. *Культурно-історична психологія*. 2014. Т. 10. № 4. С. 4–11
37. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 2. Київ : Рад. школа, 1977. 416 с.
38. Тітаренко С. Погляди науковців на виховання культури поведінки у старших дошкільників. *Наукові дослідження та інновації в галузі суспільно-гуманітарних наук*: збірник матеріалів I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Мелітополь, 24 листопада 2021 р.). Частина 1. Мелітополь: ТДАТУ, 2021. С. 329–332.

39. Федорова М. А. Виховання культури поведінки у дітей 6-7-го років життя (в умовах навчально-виховного комплексу «школа – дитячий садок»). *Морально-етичні засади формування зростаючої особистості*: монографія. / за ред. М. В. Левківського. Житомир : ЖДУ, 2008. С. 128–142.

40. Федорова М. А. Динаміка розвитку культури поведінки дітей (в умовах НВК «школа – дитячий садок»). *Вісник Житомирського педагогічного університету*. 2013. Вип. 13. С.97–101.

41. Федорова М. А. Особливості становлення культури поведінки старших дошкільників та першокласників шестирічного віку. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2005. № 25. С. 165–167.

42. Федорченко Т. Причини негативних проявів у поведінці дітей старшого дошкільного віку, які впливають на формування їх культури поведінки. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. № 53. С. 234–240.

ДОДАТОК А

Перелік питань для структурованої бесіди

«Культура поведінки»

1. Що означає бути культурною людиною?
2. Як ти розумієш слово «ввічливий»?
3. Коли людина вітається з іншими, які слова вона використовує?
4. Що треба казати, коли просиш про щось?
5. Що треба казати, коли хтось тобі допомагає або дає щось?
6. Як треба поводитися, коли приходиш до дитячого садка або на дитячий майданчик?
7. Як слід реагувати, коли зустрічаєш нових людей?
8. Що треба робити, коли хтось говорить, а ти хочеш щось сказати?
9. Що треба робити, якщо виникає конфлікт з іншими дітьми?
10. Чому важливо бути культурною людиною?

ДОДАТОК Б

Речення для доповнення до завдання

«Доповни фразу ввічливим словом»

Коли ти зустрічаєш когось вранці, ти кажеш: " ____ "

Коли тобі щось потрібно, ти кажеш: " ____, допоможи мені"

Коли хтось тобі допомагає, ти кажеш: " ____ "

Коли ти випадково когось штовхнув, ти кажеш: " ____ "

Коли ти прощаєшся з другом, ти кажеш: " ____ "

Коли ти заходиш у кімнату, ти кажеш: " ____ "

Коли тобі дають подарунок, ти кажеш: " ____ "

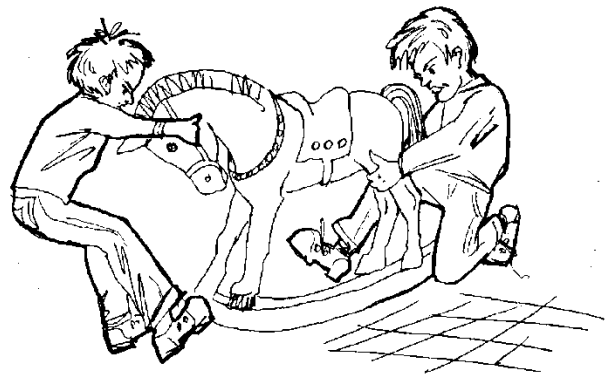
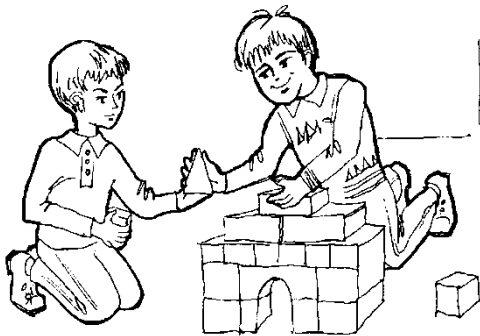
Коли ти просиш додати ще їжі, ти кажеш: "Можна ще, ____?"

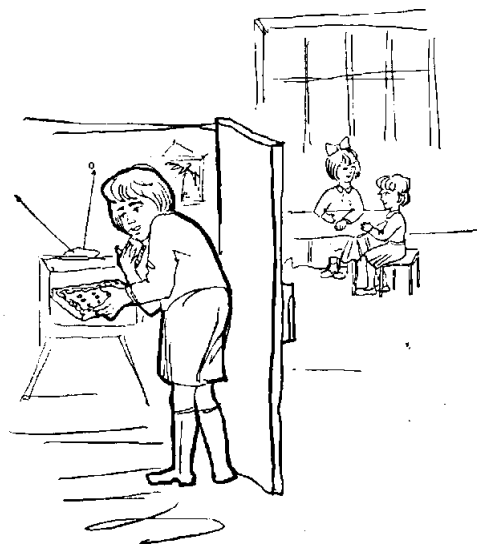
Коли ти просиш дозволу, ти кажеш: " ____, можна я візьму це?"

Коли тобі щось пропонують, ти кажеш: " ____, це дуже приємно!"

ДОДАТОК В

Стимульний матеріал до завдання «Ситуаційні картинки»

ДОДАТОК Г
Ситуації до завдання «Образ»

Ситуація 1. Уяви, що твій друг сказав щось, що тебе засмутило. Що ти зробиш?

Ситуація 2. Ти випадково штовхнув/штовхнула когось у грі, і ця людина засмутилася. Що ти зробиш?

Ситуація 3. Хтось з дітей сказав щось неприємне про твої малюнки. Як ти відреагуєш?

Ситуація 4. Твій друг не запросив тебе на день народження, і ти відчуваєш образу. Що ти зробиш?

Ситуація 5. Ти сказав/сказала щось неприємне своїй мамі або татові. Що ти зробиш?

Ситуація 6. Діти не дозволяють тобі грати з ними, і тобі стало сумно. Що ти зробиш?

ДОДАТОК Д
Карта спостереження за поведінкою дошкільнят
в різних видах діяльності

5 балів – завжди; 4 бали – зазвичай; 3 бали – іноді; 2 бали – рідко;
 1 бал – майже ніколи

Спілкування з дорослими та однолітками	Вітається та прощається з дорослими	
	Використовує ввічливі форми звертання («будь ласка», «дякую»)	
	Дотримується правил взаємодії з однолітками, дорослими	
Культура діяльності під час занять, ігор	Працює акуратно під час занять	
	Виконує будь-які дії відповідально та якісно	
	Завжди прибирає робоче та ігрове місце	
Культурно-гігієнічні навички	Мие руки після прогулянки, перед їжею	
	Акуратно сидить за столом, не шумить	
	Акуратно складає одяг перед денним сном	
Культура взаємин в ігровій діяльності	Вирішує конфліктні ситуації без участі дорослого, не вступаючи в бійку з однолітками	
	Вміє домовлятися з однолітками про спільні дії	
	Ділиться іграшками з однолітками, готовий прийти їм на допомогу в разі потреби	

ДОДАТОК Ж

Перелік питань для бесіди з вихователями старших груп

1. Що Ви розумієте під культурною поведінкою?
2. Які, на Вашу думку, аспекти культурної поведінки треба виховувати у дошкільнят?
3. Як Ви бачите свою роль як вихователя у формуванні культури поведінки Ваших вихованців?
4. Які методи Ви використовуєте для формування культури поведінки у вихованців?
5. Які переваги Ви бачите в формуванні у дітей культури поведінки для них самих і для суспільства в цілому?
6. З якими викликами або труднощами Ви стикаєтесь під час роботи над формуванням культури поведінки дітей?